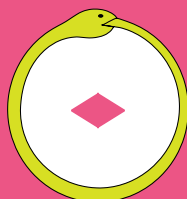

ȘARPELE ȘI CANOEA
Săgeata 1

caiete
SELVAGEM

În acest fel, cultura occidentală, pentru care brazilienii și braziliencele sunt fii și fiice bastarzi/de, se menține suverană în fața pluriversalismului cunoașterii originare și tradiționale.

Pe lângă aceasta, și cu certitudine chiar mai grav, este faptul că culturile tradiționale, pe lângă că nu sunt respectate, sunt puternic atacate de sistemul monocultural, care afectează, de asemenea, și sferele de mediu, sociale, psihologice, economice și sacre.

Proiectul Selvagem este o experiență cognitivă, pentru a se crea alte întrebări și, în principal, pentru ascultarea narativelor pluriversale de tradiții diverse.

Sub acest aspect convocăm, de asemenea, perspectivele științei și artei pentru a compune un cerc de schimb de învățături.

Trăim un timp de saturație al sistemului de monocultură, și de aceea proiectul Selvagem se constituie ca un ciclu de studii despre viață. Deoarece este urgent și necesar să ne amplificăm capacitatea de a respira, zona de oxigenare pentru diversitate.

O CANOE ȘARPE

Acest caiet este o hartă de călătorie pentru săgeata *Șarpele și canoea*.

Este traseul, cercetarea, sursa unor informații și spațiul pentru a crea întrebări care să ne ducă dincolo de cutia care perpetuează perspectiva cunoașterii occidentale.

Cum a spus Jeremy Narby: „Ambele povești par să indice în aceeași direcție... Începând de acum, mereu când voi auzi despre Big Bang, mă voi gândi la bunica fumând tutun în întuneric și gândindu-se la crearea lumii. Și mă voi gândi la canoea cosmică a șarpelui lansând oameni- -pești în peisaj.” (*O primeiro ciclo Selvagem - Primul ciclu Selvagem*, Caiete Selvagem, 2020).

Jaime Diakara ne vorbește, de asemenea, de această trecere în caietul *Rio de Janeiro, o Lago de Leite* (Rio de Janeiro, Lacul de Lapte). De la concepție până la naștere, fiecare ființă vie este o canoe, viața este transformare.

Ovulele care ne generează sunt făcute înăuntrul bunicilor noastre, precum și mitocondriile, organitele găsite în aproape toate celulele, cunoscute drept „casa de forță” a organismelor, sunt transmise de mamele noastre.

Săgeata începe ca un rezumat al primelor pagini din această carte despre mitologia Desana, narată de Umusi Pārōkumu și Torāmũ Kēhíri, tată și, respectiv, fiu.

Ei și-au înregistrat miturile de origine în fața posibilității ca memoria acestora să se piardă. În 1978, în timpul unei călătorii pe râul Rio Negro pentru a cerceta împletituri din paie, antropoloaga Berta Ribeiro a aflat despre aceste înregistrări și s-a implicat pentru ca Umusi și Torāmũ să publice cartea. Prima ediție este din 1980. A doua din 1995, iar Editura Dantes a realizat ediția actuală, împreună cu Torāmũ Kēhíri, care aduce noi desene și textul revizuit de autor.

Poporul Desana se autointitulează Ūmũkomahsã, “Oamenii Universului”.

Lectura acestui pasaj, în Săgeată, este realizată de artista Daiara Tukano.

Daiara este din poporul Tukano, care împărtășește istoria canoei de transformare cu Desana, Baniwa și alte popoare din zona râului Rio Negro.

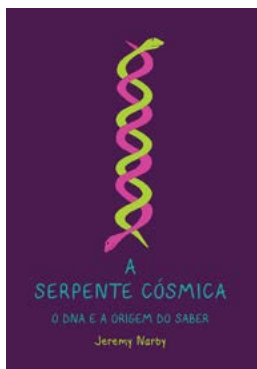

Torāmũ Kēhíri, autor al cărții împreună cu tatăl său, este de asemenea creator de desene care ilustrează textul. Numele lui în portugheză este Luiz Gomes Lana.

În poporul Desana, Torāmũ și tatăl lui sunt descendenți ai Kēhíripōrã sau „Fii (Desenelor) Viselor”. Torāmũ trăiește la Râul Tiquié, Alto Rio Negro, în statul Amazonas. Istoria narată are urme în petroglife, desene gravate pe pietre, la râurile Negro, Aiari, Içana, Caiari-Uapés și altele din regiune.

DESPRE CARTEA ȘARPELE COSMIC: ADN-UL ȘI ORIGINEA CUNOAȘTERII

În 1985, Jeremy Narby cerceta utilizarea plantelor medicinale în pădurea amazoniană peruană, împreună cu *Ashaninka*. Obiectivul lui era de a arăta că zonele de pădure locuite de popoarele indigene au un nivel de utilizare echilibrat și că ceea ce părea o arie nelocuită, de exemplu, era o farmacie.

Parcursul cercetării sale l-a dus, între timp, în altă direcție.

Observând că „grădinile indigene sunt opere de artă ale policulturii, reunind plante diferite amestecate într-o formă aparent haotică, dar niciodată puerilă”, i-a întrebat pe *Ashaninka* cum au învățat toate acelea. Ruperto Gomez, unul dintre ei, care trăia printre *Shipibo*, a spus că, pentru a înțelege ceea ce îl interesa, ar fi nevoie să bea ayahuasca.

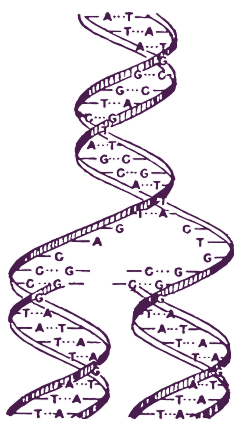
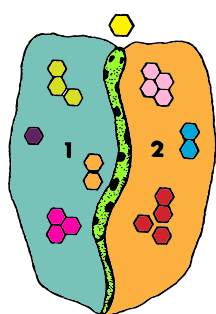
Pornind de la această experiență, Jeremy Narby își începe cercetarea și elaborează o ipoteză care asociază dubla elice a ADN-ului cu FORMA a doi șerpi împlețiți, prezenți atât în viziunile sub efectul de ayahuasca, precum și în diverse mituri despre origini.

Într-un text de Gerardo Reichel-Dolmatoff despre credințele cosmologice ale poporului Desana, Jeremy a găsit un desen care reprezenta doi șerpi împlețiți în fisura dintre emisfere. La finalul acestei lecturi, a întâlnit următoarea frază: „*Desana* spun că la începutul timpurilor strămoșii lor au ajuns în canoe sub forme de șerpi enormi”.

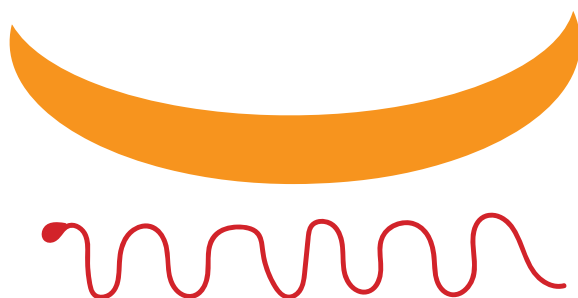
Correspondențele dintre narațiunile tradiționale și științifice se arată de aici și mai profunde.

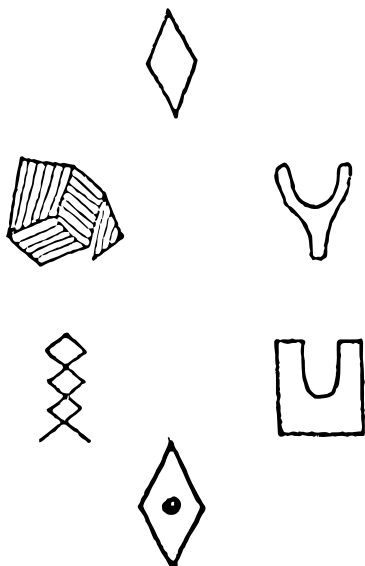
Francis Crick, câștigătorul premiului Nobel pentru descoperirea structurii ADN-ului și unul dintre exponenții raționalismului din secolul al XX-lea, sugerează în cartea *A própria vida, sua origem e natureza* (*Propria viață, originea și natura ei*) că molecula vieții este de origine extraterestră. Este panspermia dirijată. Pentru Crick, probabilitatea ca o proteină unică (capabilă să participe la construirea primei molecule de ADN) să fi apărut întâmplător dintr-o supă primordială ar fi destul de redusă.

„Distanța care separă biologia moleculară de șamanism și de mitologie este, de fapt, o iluzie optică generată exact de acest punct de vedere care separă lucrurile a priori.”, spune Jeremy Narby.

Ne îmbarcăm?

Acestea sunt desene, fără index de autori, realizate de reprezentanți ai poporului **Tukano** pentru un studiu al antropologului Reichell-Dolmatof. În caietul *Selvagem* *A mitologia pictórica dos Desana (Mitologia pictografică Desana)*, de Berta Ribeiro, se găsește seria completă a acestor desene și semnificațiile lor.

SOL LEWITT, *Untitled (Fără titlu)*, din seria *Six Geometric Figures (Șase figuri geometrice)*, *Superimposed in Pairs (Suprapuse în perechi)*, 1977.

MoMA

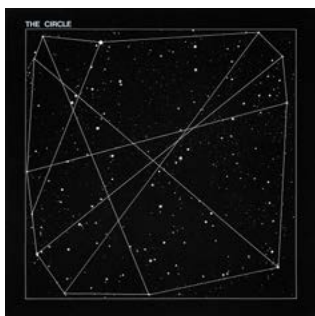
Înainte lumea nu exista.

Întunericul acoperea tot. Pe când nu era nimic, a apărut o femeie de la sine. Aceasta s-a întâmplat în mijlocul întunericului.

Ea a apărut sprijinindu-se pe scaunul său de cuarț alb. În timp ce apărea, ea s-a acoperit cu podoabele ei și a creat un spațiu ca o cameră. Această cameră se numește *Uhtãboho taribu*, „Camera de Cuarț Alb”. Ea se numea *Yebá Buró*, „Bunica Lumii”, sau „Bunica Pământului”.

Erau lucruri misterioase de creat pentru ea însăși. Erau șase lucruri misterioase: o bancă de cuarț alb, o furcă pentru a susține țigara de tutun, un bol de *ipadu*¹, suportul acestui bol de *ipadu*, un bol cuia pentru făină de tapioca și suportul acestui bol. Deasupra acestor lucruri misterioase este faptul că ea s-a transformat pe ea însăși. De aceea, ea se numește „Cea necreată”.

1. *ipadu* – Arbust din Amazon, care face parte din familia *Erythroxylum* (*Erythroxylum cataractarum*); frunzele sale au aceleași proprietăți similare cu coca (*Erythroxylum coca*).

ANTONIO DIAS, *The Circle (Cercul)*, 1971.

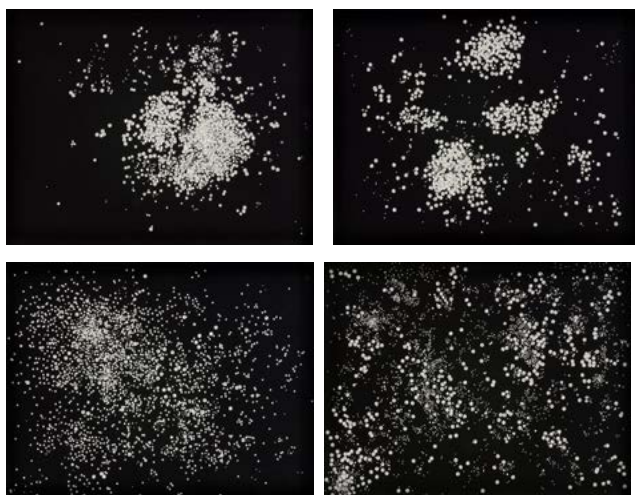
ANNA MARIA MAIOLINO,
Mais Buracos (Mai multe găuri)
din seria *Desenhos Objetos*
(*Desene de Obiecte*), 1975.
Fotografia: Sérgio Gonzaga

Ea a fost cea care s-a gândit la viitoarea lume, la viitoarele ființe. După ce a apărut, ea a început să se gândească cum ar trebui să fie lumea.

În timp ce ea se gândea în Camera sa de Cuarț Alb, a început să se ridice ceva, ca și cum ar fi o sferă și, deasupra ei, a apărut un fel de vârf. Aceasta s-a întâmplat prin gândul ei.

Sfera, în timp ce se ridica, a învăluit întunericul, astfel încât acesta a rămas în întregime înăuntrul ei. Sfera era lumea. Nu era lumină încă.

Doar în camera ei, în Camera de Cuarț Alb, era lumină. Făcând aceasta, ea a numit sfera *Umuko wi*, „*Maloca*² Universului” - “Casa Universului”.

RIVANE NEUENSCHWANDER;
One Thousand and One Possible Nights
(*O mie și una de nopți posibile*),
Decembrie, 2008.
Stephen Friedman Gallery, London
Fortes D'Aloia & Gabriel, São Paulo
Tanya Bonakdar Gallery, NY

2. *malocas* – mari case indigene comunitare, întâlnite îndeosebi în America de Sud.

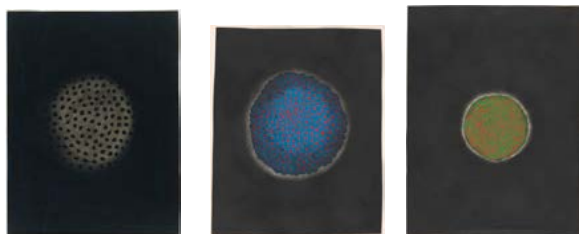
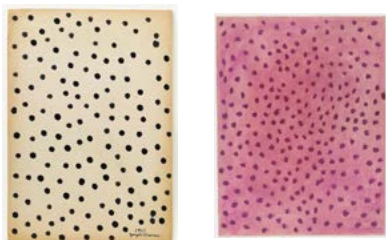

desen de Torāmā Kēhīri

NASA, ESA, F. Summers, J. DePasquale,
G. Bacon, și Z. Levay (STScI);

[A flight through the CANDELS.](#)

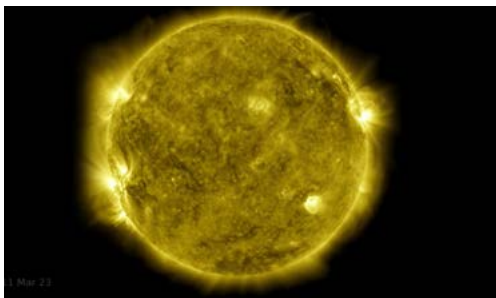
YAYOI KUSAMA,
Accumulation (Acumulare), 1952.
Untitled (Fără titlu), 1952.
Untitled (Fără titlu), 1952.
Flower (Floare), 1953 și (1963).
No. (Nr) 19 H.S.W., 1956.

[MoMA](#)

Apoi ea s-a gândit să pună persoane în această mare Casă a Universului. A început să mestece din nou ipadu și să fumeze tutun. Toate aceste lucruri erau speciale, nu erau făcute ca și cele de astăzi. Atunci, ea a scos ipadu din gură și l-a făcut să se transforme în oameni, „Bunicii Lumii” (Umukōnehkūsuma). Ei erau Tunete. Aceste Tunete au fost numite împreună Uhtābohowerimahsā, ceea ce înseamnă, „Oamenii din Cuarț Alb”, pentru că ei sunt eterni, ei nu sunt ca și noi.

„V-am făcut pe voi pentru a crea lumea. Gândiți-vă acum cum să faceți lumina, râurile și viitoarea umanitate”. Ei au răspuns că așa vor face. Dar nu au făcut nimic!

S-a gândit atunci să creeze o altă ființă care să îi poată urma ordinele. A luat *ipadu*, a fumat tutun și s-a gândit cum ar trebui să fie. În timp ce se gândea, chiar din fum s-a format o ființă misterioasă care nu avea corp. Era o ființă care nu putea fi nici atinsă, nici văzută. El era „Dumnezeul Pământului (sau al Lumii)”. Chiar de acolo, din Camera de Cuarț Alb, unde a apărut, el și-a ridicat toiagul ceremonial, și l-a făcut să urce pe culmea Vârfului Lumii. Puterea Lui era cea care urca. Bunica Lumii, văzând că toiagul era ridicat, a împodobit vârful toiagului cu pene legate, podoabe tipice acestui toiag, masculine și feminine, iar aceaste podoabe au început să strălucescă în diverse culori: alb, albastru, verde, galben. Cu aceste decorațiuni, vârful toiagului a rămas strălucitor.

NASA's Goddard Space Flight Center/SDO,
A Decade of Sun (O Decadă a Soarelui);
Scott Wiessinger (USRA):

NASA, *Andromeda Galaxy*
(*Galaxia Andromeda*) (M31)

Calea Lactee,
NASA/JPL-Caltech

desen de Torãmã Kêhíri

Álvaro Tukano povestește, în cartea sa *O MUNDO UKNO ANTES DOS BRANCOS* (*LUMEA UKNO ÎNAINTE DE ALBI*), că canoea șarpe s-a revărsat în Lacul de Lapte, unde este golful Baía de Guanabara, în Rio de Janeiro. Caietul Selvagem *Rio de Janeiro, o Lago de Leite* (*Rio de Janeiro, Lacul de Lapte*), aduce de asemenea această narațiune.

Acolo s-a transformat, luând o față umană. Și a adus lumină unde era întuneric, până la marginile lumii. Era Soarele, care tocmai fusese creat. Așa a apărut Soarele.

Apoi, Dumnezeuul Pământului a urcat la suprafața pământului pentru a crea umanitatea. S-a ridicat într-un lac mare numit „Lago de Leite” („Lacul de Lapte”), care trebuie să fie Oceanul. În timp ce El urca, al Treilea Tunet a coborât în acest lac mare în forma unui *Boa constrictor* enorm. Capul șarpelui părea prova unei canoe, era „Canoea Transformării”, canoea șarpe.

*Inner Life of the Cell: Mitochondria animation
conception and scientific content (Viața
internă a Celulei: Animația
concepției Mitocondriei și conținut științific),
de Alain Viel and Robert A. Lue.
Animație de John Liebler/XVIVO.
[Biovisions at Harvard University](#)*

LEANDRO KATZ, *A Canoe Trip (Călătorie
cu Canoea)*, 1970/2016.
The Getty Research Institute Collection.

O canoe șarpe extraterestră a ajuns pe Terra.

Pentru popoarele de la râul Rio Negro, nara-
tori ai acestei istorii despre originea vieții, șar-
pele canoe a intrat în ape, a navigat peste mări
și râuri, cu echipaj de ființe-pești, condus de
Dumnezeul Pământului.

Șarpele canoe a venit dintr-un loc necunoscut
într-un loc care nici nu exista.

ANTONIO GUILLENO, *Proyecto Agua*, 2009.

A fost o călătorie lungă în interiorul acestei canoe, care avea forma unui șarpe pentru a naviga.

HHMI BioInteractive,
Human Embryonic Development
(Dezvoltarea embrionului uman).

Echipajul ființe-pești a petrecut secole trăind în interiorul acestei canoe, ca o lume aparte.

Frogs | The Secret Life of the Shannon
(Broaște. Viața secretă a lui Shannon).
RTE Goes Wild / Arhivele Televiziunii RTE

Într-o zi ei s-au trezit cu un perete enorm de gheață, care, pentru a fi traversat...

GERMANO WOEHL JUNIOR,
Girinos de sapo-cururu (Mormoloci de
broască cururu).
Institutul Ră-bugio pentru Conservarea
Biodiversității

Frog hitches a ride on the back of a python to bring joy to 2020 (Broasca călătorește pe spatele unui piton pentru a aduce bucurie în 2020), [Newsflare](#).

JAIDER ESBELL, *Entidades (Entități)*,
2020 – Video
Zonă de Serviciu –
[CURA 2020](#)
Belo Horizonte, 2020.

...a fost nevoie de cunoștințe magice, de un toiag magic, de cântece magice.

A fost Bunica Lumii, **Yebá Buró**, cea care l-a învățat aceste lucruri pe Dumnezeu Pământului.

În știința occidentală se numește panspermie teoria care consideră că viața a ajuns pe Terra, sau s-a folosit de substanțe cosmice pentru a se forma aici.

Generația spontanee, teoria conform căreia viața apare din materie fără viață, cum multă lume învață la școală, nu poate fi validă, deoarece viața apare mereu din viață.

Totuși, majoritatea rapoartelor științifice descriu astfel apariția vieții pe planetă. Cu 3 miliarde de ani în urmă, pe Pământ existau condiții pentru a apărea generația spontanee. Acest lucru nu s-a mai întâmplat niciodată, pentru că, dacă s-ar fi întâmplat, am fi avut nenumărate origini ale vieții.

Multe popoare de tradiție orală păstrează memoria apariției vieții trecând de la generație la generație. Alte narațiuni se „îmbarcă” în această memorie povestită de la o persoană la alta. Cunoașterea se transmite, nu doar prin istorisiri, ci și prin cântece, cunoștințe de țesut, țesut de coșuri, construcție, vindecare și mult mai multe. Sunt viziuni cosmologice asupra lumii ale popoarelor care nu au uitat de unde au venit.

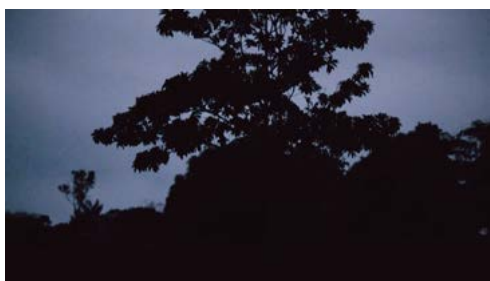
TARSILA DO AMARAL,
Ovo de Urutu (Ou de Urutu), 1928.

Dumnezeul Pământului a atins cu toiagul perețele, iar el s-a spart. El a avut nevoie să-și folosească toată cunoașterea pentru a sparge perețele.

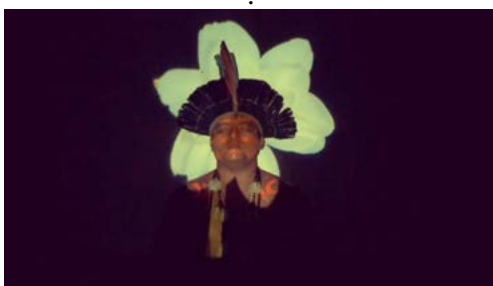
AXS Biomedical Animation Studio,
Poultry Hub Australia,
Chicken Embryo Development (Dezvoltarea
Embrionului de pui de găină), 2013.

Când perețele de gheață s-a spart, au apărut cerul albastru, mările și navigarea a continuat până la lumea pe care o locuim astăzi. Traversarea peretelui de gheață a fost transformarea.

ELISA MENDES, *Coração das águas*
[Inima apelor], 2018.
Satul Ní Yuxibu (Altamira),
Râul Tarauacá, Acre.

După mult timp la bordul canoei șarpe, ființele-pești au coborât și s-au transformat în popoarele și clanurile care locuiesc pe Terra.

DENILSON BANIWA,
O sol nascerá (Soarele va răsări)
[Soarele va răsări], 2020.

TAS visuals,
Șerpi ayahuasca (șabloane shipibo)

Un șarpe cosmic a adus viața pe Pământ.
A fost transportul de informații, instrucțiuni
pentru propria traversare și pentru transfor-
mările care urmau pe parcurs.

JONATHAS DE ANDRADE,
O peixe (Peștele), 2016.

Cum, de exemplu, ființele-pești aveau să se
transforme în ființe-umane sau ființele-pești
aveau să aleagă să fie ființe-pești. Toate acestea
aveau să dureze mult timp pentru a avea loc.

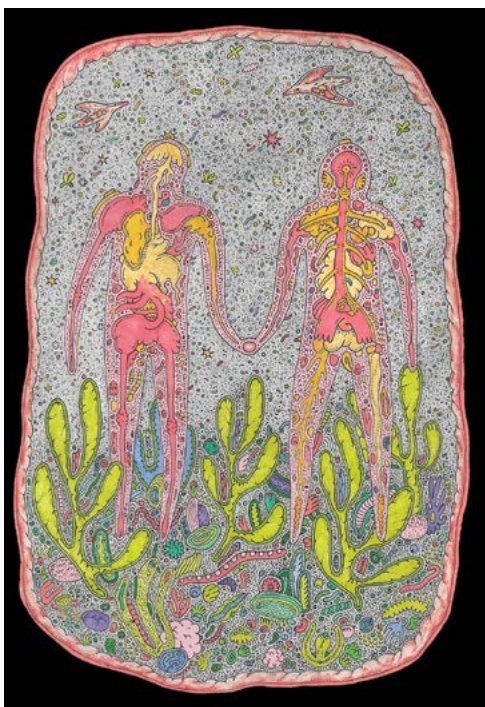
TUNGA, *Xifópagas Capilares Entre Nós*
(*Capilare Xifópagas între Noi*), 1984.
Regia: Evandro Salles; Imaginea filmului:
Jane Malaquias;
Cu amabilitatea Institutului Tunga.

Un șarpe cosmic a adus viața pe Pământ. Viața
pe care o împărtășim.

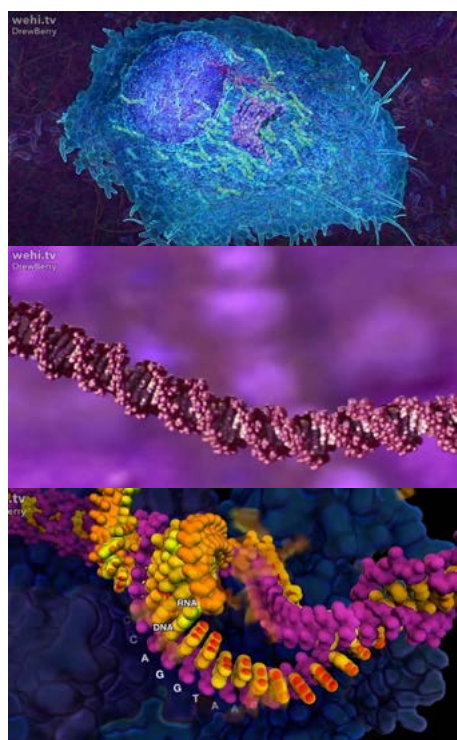

ELISA MENDES, *O Tabaco (Tutunul)*, 2019.
Marșul Femeilor Indigene.

Poate că nu este posibil să răspundem la între-
bările: Cine suntem și de unde venim? Dar pu-
tem porni de la o altă întrebare: ce suntem?

LUA KALI, *fără titlu*, 2020

DNA ANIMATIONS (ANIMAȚII ADN)
de Drew Berry, Wehi.TV.

„Ființa umană este o galaxie ambulantă de sisteme celulare”

Această frază îi aparține lui Antonio Donato Nobre, un minunat om de știință și activist. Obiectivul principal al studiilor sale îl constituie Amazonia și râurile zburătoare³.

Corpul uman este format din 37,2 trilioane de celule. Fiecare celulă are un ADN.

ADN-ul este format dintr-o elice dublă de proteine, spirale care arată ca doi șerpi împlețiți.

ADN-ul are doi metri lungime, spiralele rămânând încolăcite pe el însuși.

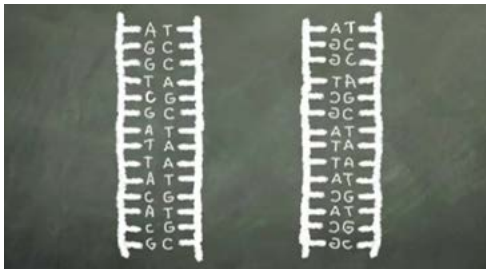
Dacă am aduna tot ADN-ul din corpul uman, ar însuma 25 de călătorii dus-întors între Saturn și Soare.

Această răsucire asupra lui însuși este rezultatul interacțiunii sale cu apa din interiorul fiecărei celule.

ADN-ul evită umiditatea apei.

Uitați-vă la formă. Cunoașteți conținutul. Fiecare șarpe sau spirală are o secvență de compuși organici care formează un text din patru litere.

3. râuri zburătoare (rios voadores) – cursuri de apă atmosferice, care sunt formate din mase de aer încărcate cu vapori de apă; Pădurea Amazoniană atrage spre continent umiditatea evaporată de Oceanul Atlantic și purtată de alizee; în condiții meteorologice specifice, se pot transforma în ploaie.

DNA – Chalk Talk, (ADN - Discuții cu cretă)
National Science Foundation.

Una dintre aceste spirale este textul. Cealaltă este cheia textului exact în sens opus. Acest text descrie cum este fiecare formă de viață.

Bacteria, peștele, tiranozaurul, jaguarul, arborele de guava, pisica, furnica, insecta, trandafirul, aligatorul, capivara, câinele, fiecare ființă are

ADN-ul format din aceleași litere, doar cu texte diferite.

ADN-ul transportă informația genetică de la strămoși la descendenți.

WILAM GUAJAJARA, *Dibujos (Desene)*, 2021.
Editare și ateliere Wilam, Prili, Tapixi, Sallisa,
Mayara și Stefane.

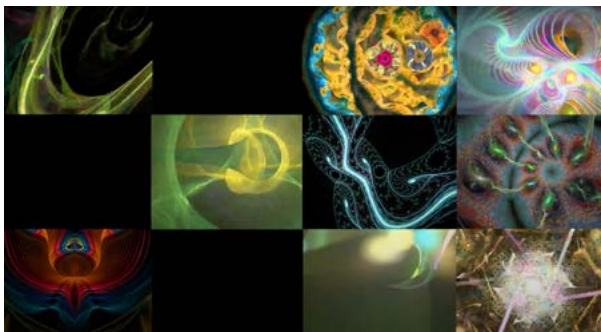

JANGARH SINGH SHYAM,
Yellow Bird (Pasăre galben), 1992.

Deer/Antler, 1990

Fondation Cartier pour l'art contemporain.

Fotografia: André Morin

Arquivo flock 244 com Electric Sheep.
(Arhiva flock 244 cu Electric Sheep)

Kundalini și Chakrele,
autori necunoscuți.

Nenumărați șerpi dubli sunt în fiecare ființă vie.

Acești șerpi sunt luminiscenti.

Ei emit o lumină care arată ca un laser foarte slab, o hologramă. Ei se aprind. ADN-ul este o sursă de emisie de biofotoni, particula luminoasă produsă de viață.

Prin biofotoni, celulele comunică în cadrul aceluiași organism sau între organisme diferite.

Lumina este una dintre cele mai mari energii care mișcă lumea.

Biofotonii sunt lumina celulelor.

NASA, *Ocean Worlds: the Search for Life*.
(Lumea Oceanelor: în Căutarea Vieții).

LOUISE BOURGEOIS,
Umbilical Cord (Cordonul ombilical), 2000.
State VI of IX, State VIII of IX (Starea VI
din IX), variant (variantă) (not numbered)
(nenumerotată).

MoMA

(Picturi rupestre din Serranía de la Lindosa),
Columbia. Imagini oferite de Judith
Trujillo Téllez, din Grupo de Investigación
de Arte Rupestre (Grupul de Cercetare al
Artei Rupestre)

GIPRI

Era un ocean foarte neospitalier pentru viață unde a ajuns canoea șarpe.

Sosirea sa a transformat ceea ce nu era încă viu în biosferă, organismul pe care îl numim Gaia sau planeta Terra (Pământ).

Nu contează dacă șarpele a venit din cer sau dacă s-a petrecut „din întâmplare” într-un Lac de Lapte.

Din cosmos sau din altă dimensiune, șarpele maestru al transformării a ajuns pe Pământ și este aici.

Narațiunea despre sosirea lui apare în miturile originii din diferite culturi din întreaga lume.

DEUSIMAR SENA ISAKA, Yube Nawa Aibu,
Satul Sacado (colecția MAR)

EDILENE YAKA, Yube Nawa Aibu,
Satul Xico Kurumim (colecție particulară)

ISAKA MENEGILDO HUNI KUĨ, Yube Inu Dua Busẽ,
Satul Boa Vista (colecție particulară)

IRAN PINHEIRO SALES BANE, Siriani,
Satul Altamira (colecția MAR)

TATULINO MACÁRIO KAXINAWÁ IXÃ,
Yube Inu Dua Busẽ, Satul Flor da Mata
(colecția MAR)

Poporul Huni Kuĩ povestește că Yube Aibu, femeia boa, trăia în adâncul apelor de râu (igara-pé), și prin ea Dua Busẽ au devenit plantele din care se prepară *ayahuasca*⁴. Yube, șarpele boa, i-a învățat pe Huni Kuĩ să cânte, să țeasă, să deseneze și să vindece.

4. *ayahuasca* – preparat medicinal sacru, elaborat din infuzia a două plante amazoniene.

Dresden Codex Image

Quetzacoatl, în poporul nahuas, este șarpele cu pene prezent în creație, divinitate care în poporul Maia este numită Gucumatz. Zeița Maia IxChel, asociată cu Luna și cu apele, este o femeie când tânără, când bătrână, cu un șarpe pe cap.

Baholinkonga^{5a}, șarpele gigantic cu pene, stăpânul apelor, se află la originea poporului Hopi, căruia îi dedică ritualuri.

ROOSEVELT, THEODORE, Theodore
Roosevelt Association Collection.
Dans Hopi pentru Theodore Roosevelt
în Walpi, Arizona, 1913.

Library of Congress

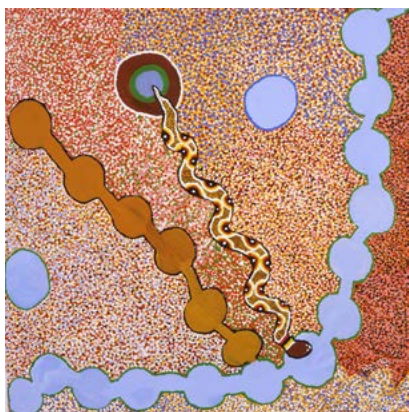
TAS visuals, Shipibo fire (Foc Shipibo).
(grafică Shipibo)

Pentru poporul Shipibo, Ronin^{5b} este șarpele cosmic, stăpânul Universului, asociat apelor de râu.

^{5a}. Baholinkonga; Ronin – în portugheză cuvântul șarpe fiind de gen feminin, aceste zeițe sunt feminine.

PABLO AMARINGO,
*Ayahuasca visions: The Three Powers (Viziuni
 Ayahuasca: Cele Trei Puteri)*, 1986.
 Guașă pe hârtie.
 Prin amabilitatea lui Luis Eduardo Luna.

DAISY KUNGAH, BILLILUNA,
Crater antic și găuri de apă.
 Prin amabilitatea Universității din
 Pennsylvania, Museum of Archaeology &
 Anthropology

PETER PAUL RUBENS
 JAN BRUEGHEL O VELHO,
Paradisul Terestru cu decăderea lui Adam și Eva,
 1615, Mauritshuis Museum
 (Muzeul Mauritshuis).

În *quechua*, Yakumama este șarpele mamă al apelor; Shamamama – anaconda care domină pădurea; iar Huairamama este un șarpe care mișcă vânturile și vine din spațiul sideral.

În *Uluru*, Australia, cunoscută drept Rocha de Ayer (Piatra Ayer), există urme ale bățăliilor poporului șarpe. Șarpele Curcubeu, pentru poporul aborigen din Australia, este asociat cu apele și cuarțul care refractă lumina în culori. Pentru poporul *Jaru*, el a venit din cer în locul numit Kandimalal, un crater imens făcut de un meteorit.

În tradiția iudeo-creștină, șarpele este purtătorul mărului care îi transformă pe Adam și Eva în cuplul originar al vieții pe Pământ.

LÉON JEAN JOSEPH DUBOIS,
Panthéon Egyptien (Panteon Egiptean), 1823-1825.
[Rawpixel](#)

Egiptenii consacră morții în mormintele lor șerpilor. Zeitățile serpentine erau recunoscute la scară largă pe malurile râului Nil: Uraeus este zeița șarpe care înconjoară Soarele și Nehebkau, șarpele primordial care protejează celelalte sfere dincolo de viață.

Ouroboros

Ouroboros (termen grecesc care provine, de fapt, din Egipt) este un șarpe care își mănâncă propria coadă într-un ciclu etern de naștere, moarte și renaștere.

Zeus contra Tifon, de J. Campbell (1964, p. 23),
Londres, Arkana, Penguin Books.

În mitologia greacă, Typhon este un șarpe uriaș și furtunos, fiul zeiței Gaia, personificarea Pământului, și a Tartarului, lumea infernului.

Kun Peng

Zhuangzi, unul dintre textele fundamentale ale taoismului, povestește despre Kun, un pește imens, cu mii de metri lungime, care se transformă în Peng, o pasăre mitică.

Vishnu și Shesha

În India, Shesha, șarpele rege al tuturor apelor, este forța care creează, implică viața și continuă atunci când aceasta nu mai există.

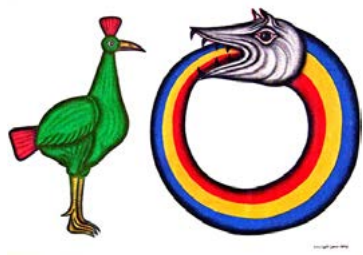

În Benin, apare pe un disc de bronz în jurul întregului Pământ.

Ouroboros: disc de bronz, artă din Benin,
Publicat în J. Chevalier e A. Gheerbrant
(1982, p. 716) Paris, Robert Laffont.

Este și Dan, în regatul Dahomey,

CYPRIEN TOKOUDAGBA,
Houéda vodoun dangbé, 2007.
Dan Aydo Houédo, 2008.
Prin amabilitatea Galeriei Degbomey.

ALEXANDRE VOGLER,
sem título (fără titlu), 2020.

și Oxumaré, orixá⁶ de mișcare continuă.

Șarpele se regăsește pe brățări, țesături, ceramică, picturi rupestre și diademe din diferite culturi de pe Pământ.

6. orixás – zeități ale mitologiei africane *yoruba*, preluate în religia afro-braziliană *Candomblé* și, ulterior, în Umbanda.

MESTRE DIDI,
Ejo Orun Ori Pupa
(Șarpe Mistic cu Capul
Roșu), anii '80.
Fotografia: Andrew Kemp.

*Brățară spirală cu
capete de șarpe.*
Sicilia, Italia, cca. 500 î.Hr.
[The J. Paul Getty Museum, LA.](#)

Ceramică Marajoara.
Vas Igaçaba Cobra.
[Arte Marajoara \(Artă Marajoara\)](#)

[CARAVAGGIO,](#)
Medusa, 1598.
Galleria Degli Uffizi, Florența.

J. BORGES, *La serpente (Șarpele)*.
Imagine prin amabilitatea [Memorial
J.Borges & Muzeu de Xilografură.](#)

LINCOLN SEITZMAN,
Coș de Cobra Yokut, 1996.
[Smithsonian American
Art Museum](#)

WALKER EVANS,
Cap de Șarpe sau Crocodil.
Benin, 1935.
[The J. Paul Getty Museum, LA.](#)

Caduceul lui Hermes,
simbol al medicinei.

Arta și Simbolurile ocultului.
Imágenes de poder y sabiduría,
James Wasserman.

*Pereche de brățări pentru partea
superioară a brațului sub forma unui
șarpe încolăcit.*
Alexandria, Egipt, cca. 225-175 î.Hr.
[The J. Paul Getty Museum, LA.](#)

Petroglifă sub formă de șarpe.
Tanun, Suedia.
cca. 1880-500 î.Hr.
Fotografia: Rux – ReadyForTomorrow

AWA TSIREH,
Dansul Hopi al Șarpelui, 1955.
[Smithsonian American
Art Museum](#)

FERNANDO LINDOTE,
despre ce este Imposibil de cuprins
(dup-înăainte), 2018.
Fotografia: Guilherme Ternes.

Un dragon sub formă de șarpe.
Din Thérrouanne, Franța,
cca. 1270.
[The J. Paul Getty Museum, LA](#)

Sculptură
Caboclo cobra coral,
Atelier REIS.

[MODESTO BROCOS,](#)
A mandiga, (s.d.).

FLÁVIO DE CARVALHO,
Coperta cărții Cobra Norato,
Raul Bopp, 1931.

OQWA PI,
Dansul Hopi al Șarpelui,
1920-1925.
[Smithsonian American
Art Museum](#)

Mască, artist Guro,
Coasta de Fildeș,
mijlocul sec. al XX-lea.
[National Museum of African Art;
Smithsonian Institution](#)
Fotografia: Franko Khoury.

Piramide din San Juan Teotihuacán, 1937
[Smithsonian Institution](#)

Șarpele roșu.
[Tzolkin](#)

[Old Classic Retro Gaming](#)

GILVAN SAMICO,
Calea Lactee – Constelația șarpelui, 2005.
Prin amabilitatea galeriei [Galeria
Estação](#)
Fotografia: João Liberato.

Desen de LÍVIA SERRI FRANCOIO

Nenumărați șerpi dubli se află în interiorul fiecărei ființe vii, cufundați în mediul lichid al fiecărei celule.

Apa din interiorul fiecărei celule are aceeași compoziție ca și apa de mare.

Doi șerpi luminescenți dansează într-o porțiune de apă de mare și călătoresc încă de la începutul timpurilor în interiorul corpului nostru.

Viața este transformare.

Viitorul este ancestral.

BIOGRAFII: YEBÁ BURÓ

Ea a apărut de la sine însăși în întunericul dinaintea ca lumea să existe. Este „Bunica Lumii” sau „Bunica Pământului”.

TORĂMŢ KĚHÍRI (LUIZ GOMES LANA) (1947)

Indigen *Desana* din regiunea Alto Rio Negro, Luiz este fiul cel mare al lui *Umusi Pārōkumu*, Firmiano Arantes Lana, și al Emíliei Gomes. Împreună cu tatăl său, a ilustrat cartea *Antes o mundo não existia (Înainte lumea nu exista)* (Ed. Dantes, 2019), narațiuni ale cosmogoniei *Desana*.

JEREMY NARBY (1959)

Este un antropolog și scriitor stabilit în Elveția. A studiat istoria la Universitatea Kent, în Canterbury, și și-a obținut doctoratul în antropologie la Universitatea Stanford. A locuit cu poporul *Ashaninka*, în Amazonia peruană, catalogând resursele din Pădurea Amazoniană pentru a combate distrugerea lor. Este autorul cărții *A serpente cósmica: o DNA e a origem do saber (Șarpele cosmic: ADN-ul și originea cunoașterii)* (Ed. Dantes, 2018). A participat la proiectul *Selvagem* în 2018 și 2019.

ÁLVARO TUKANO (1953)

El este unul dintre principalele nume ale rezistenței indigene din ultimele patru decenii, stabilit în regiunea Alto Rio Negro. A fost unul dintre realizatorii proiectului *Séculos Indígenas no Brasil (Secole Indigene în Brazilia)* și este actualul director al muzeului *Memorial dos Povos Indígenas (Memorialul Popoarelor Indigene)*, în Brasília.

AILTON KRENAK (1953)

Gânditor, ecologist și una dintre principalele voci ale cunoașterii indigene. A creat, împreună cu Dantes Editora (Editura Dantes), *Selvagem – ciclo de estudos sobre a vida (Sălbatic – ciclul de studii despre viață)*. Trăiește în Satul *Krenak*, pe malurile râului Rio Doce, în Minas Gerais. Este autorul cărților *Ideias para Adiar o Fim do Mundo (Idei pentru a amâna sfârșitul lumii)* (Ed. Companhia das Letras, 2019) și *A Vida Não é Útil (Viața nu este utilă)* (Ed. Companhia das Letras, 2020).

ANNA DANTES (1968)

Munca ei se extinde de la experiența de editare până la alte formate depășind cărțile. De zece ani desfășoară, împreună cu poporul *Huni Kuĩ*, în Acre, proiectul *Una Shubu Hiwea, Livro Escola Viva - Cartea Școala Vie*. În 2018, a creat ciclul *Selvagem*.

DAIARA TUKANO (1982)

Daiara este fiica lui Álvaro Tukano. Este artistă vizuală, profesoară și activistă pentru drepturile indigenilor. Este, de asemenea, comunicatoare și coordonatoare la Rádio Yandê, primul radio web indigen din Brazilia.

[<https://www.daiaratukano.com/>](https://www.daiaratukano.com/)

SOL LEWITT (1928 – 2007)

Sol, prescurtare de la Solomon, a fost un artist din S.U.A. cunoscut pentru sculpturile și picturile sale murale minimaliste în forme geometrice.

[<https://www.lewittcollection.org/>](https://www.lewittcollection.org/)

[<https://pt.wikipedia.org/wiki/Sol_LeWitt>](https://pt.wikipedia.org/wiki/Sol_LeWitt)

ANTONIO DIAS (1944 – 2018)

În cuvintele lui Paulo Herkenhoff, Antonio Dias vorbește cu trei generații diferite din arta braziliană: modernismul, neoconcretismul și artiștii din anii 1970.

[<http://www.antoniodias.com/>](http://www.antoniodias.com/)

[<https://pt.wikipedia.org/wiki/Antonio_Manuel_Lima_Dias>](https://pt.wikipedia.org/wiki/Antonio_Manuel_Lima_Dias)

ANNA MARIA MAIOLINO (1942)

Folosindu-se de diferite suporturi, precum fotografie, pictură, sculptură, gravură, *spectacol* și video, opera lui Maiolino este extinsă și multiplă. Este o artistă în continuă transformare, care își asumă identitatea braziliană în opera ei și este mereu atentă la problemele timpului ei.

[<https://annamariamaiolino.com/menu-amm.html>](https://annamariamaiolino.com/menu-amm.html)

[<https://pt.wikipedia.org/wiki/Anna_Maria_Maiolino>](https://pt.wikipedia.org/wiki/Anna_Maria_Maiolino)

RIVANE NEUENSCHWANDER (1967)

Artistă braziliancă contemporană care împletește limbajul, natura, geografia, sociologia și psihanaliza.

[<https://enciclopedia.itaucultural.org.br/pessoa19985/rivane-neuenschwander>](https://enciclopedia.itaucultural.org.br/pessoa19985/rivane-neuenschwander)

[<https://pt.wikipedia.org/wiki/Rivane_Neuenschwander>](https://pt.wikipedia.org/wiki/Rivane_Neuenschwander)

YAYOI KUSAMA (1929)

O rețea de puncte colorate se înmulțește în întreaga opera a artistei Yayoi Kusama. Acest motiv, care a devenit semnătura de identitate a artistei japoneze, dezvăluie viziunea ei unică asupra lumii.

<<http://yayoi-kusama.jp/e/information/index.html>>

<https://pt.wikipedia.org/wiki/Yayoi_Kusama>

LEANDRO KATZ (1938)

Artist, scriitor și regizor argentinian, Katz Este cunoscut mai ales pentru filmele și instalațiile sale fotografice, care obișnuiesc să adopte teme latino-americe.

<<http://www.leandrokatz.com/>>

<https://en.wikipedia.org/wiki/Leandro_Katz>

JAIDER ESBELL (1979 – 2021)

Artist, scriitor și producător cultural indigen din grupul etnic *Makuxi*. Și-a construit o carieră îndelungată și prestigioasă în sectorul public, dar creându-și întotdeauna condiții ideale pentru a-și manifesta abilitățile artistice, care provin din copilăria timpurie. După ce a fost nominalizat la Premiul Pipa 2016, Esbell a decis să se dedice exclusiv artei.

<<http://www.jaideresbell.com.br/site/>>

TARILA DO AMARAL (1886 – 1973)

Tarsila este, fără îndoială, una dintre personalitățile care au marcat cel mai mult viața artistică și intelectuală a Braziliei. Figură reprezentativă a modernismului brazilian, opera artistei se remarcă prin originalitate, contrastul îndrăzneț dintre forme și culori, vegetația luxuriantă și atenția acordată corpurilor.

<<http://tarsiladoamaral.com.br/>>

<https://pt.wikipedia.org/wiki/Tarsila_do_Amaral>

ELISA MENDES (1983)

Elisa experimentează imagini și cuvinte cu lucrări în fotografie, regie de fotografie, regie audiovizuală și poezie.

<<https://elisamendes.com/director-dop>>

DENILSON BANIWA (1984)

Artist-jaguar al poporului indigen **Baniwa**. Lucrările sale exprimă viața sa ca ființă indigenă în timpul prezent, amestecând referințe indigene tradiționale și contemporane cu simboluri occidentale pentru a comunica gândurile și lupta popoarelor indigene în diferite limbaje, cum ar fi pânzele, instalațiile, mediul digital și spectacolele.

<https://www.behance.net/denilsonbaniwa>

JONATHAS DE ANDRADE (1982)

Lucrând cu medii variate, cum ar fi instalația, fotografia și filmul, lucrările lui Jonathas de Andrade se nasc din procese lungi de cercetare și investigare. Punându-se în contact direct cu probleme care îi sunt urgente, artistul din Alagoas ne duce, prin experiența artistică, în inima problematicilor sociale.

<http://www.jonathasdeandrade.com.br/>

TUNGA (1952 – 2016)

Arhitect de formație, Tunga era pasionat de alchimie. Lucrările sale enigmatice și suprarealiste evocă timpul și metafizica, omul și natura, corpul și privirea. În mod clar un artist interdisciplinar, Tunga invocă simboluri, mituri și imaginarul pentru a crea noi semnificații pentru diferitele materiale și obiecte pe care le folosește în lucrările sale.

<https://www.tungaoficial.com.br/pt/>

LUA KALI (1998)

Lua Kali face cercetări grafice, investigând sistemele vii imaginare și intersecțiile dintre arte și științe.

<https://ana-gr-ama.tumblr.co>

ANTONIO NOBRE (1958)

Om de știință și activist. Principalul său obiectiv de studiu este zona Amazonului. A fost cercetător al Institutului Național de Cercetare din Amazonia – Instituto Nacional de Pesquisas da Amazônia (INPA) și în prezent este cercetător principal al Institutului Național de Cercetări Spaciale – Instituto Nacional de Pesquisas Espaciais (INPE).

https://www.youtube.com/watch?v=Nhom_vWVFos&t=2s

WILAM GUAJAJARA (2013)

Este din Maranhão, unde a crescut în satul său până la 5 ani. În prezent locuiește în Rio de Janeiro cu a sa mătușă-mamă și artistă *Tapixi Guajajara*. Lui Wilam îi place să deseneze zilnic.

JANGARH SINGH SHYAM (1962 – 2001)

Poate cel mai semnificativ reprezentant al artei tribale indiene contemporane, opera lui Jangarh a fost fundamentală în acordarea unui importanțe naționale și internaționale acestui curent artistic care, multă vreme, a fost marginalizat. În lucrările sale, artistul portretizează un univers animist, în care natura, animalele, oamenii și spiritele se amestecă pentru a face parte dintr-un întreg.

<https://www.fondationcartier.com/collection/oeuvres?artistName=jangarh#results>

https://en.wikipedia.org/wiki/Jangarh_Singh_Shyam

LOUISE BOURGEOIS (1911 – 2011)

Extrem de unică, opera sa traversează suprarealismul, expresionismul abstract și minimalismul – dar nu aparține exact niciuneia dintre aceste mișcări. Bazată pe memorie, emoție și regăsirea amintirilor din copilărie, opera artistei franceze este structurată de propriile sentimente, care au fost recreate și exorcizate în diverse medii artistice.

<https://www.moma.org/artists/710>

https://pt.wikipedia.org/wiki/Louise_Bourgeois

DEUSIMAR SENA ISAKA, EDILENE YAKA, ISAKA MENEGILDO HUNI KUIN, IRAN PINHEIRO SALES BANE, TATULINO MACÁRIO KAXINAWÁ IXÃ

Artiști *Huni Kuĩ*. Locuiesc în zona râului Rio Jordão, în Amazonia din statul Acre. Aceste lucrări au fost realizate în cadrul expoziției *Una Shubu Hiwea*, Livro Escola Viva (Cartea Școala Vie).

<https://www.itaucultural.org.br/sites/una-shubu-hiwea/>

PABLO AMARINGO (1938 – 2009)

Născut în Amazonia peruană, Amaringo a materializat viziunile sale ayahuasca în picturi care dezvăluie viziunile sale spirituale. El își percepea propriile lucrări ca pe o creație sacră cu puteri medicinale. Înainte de a-și începe cariera artistică, s-a dedicat studiilor ca vindecător, vocație care a apărut după ce s-a vindecat de o boală cardiacă gravă.

[<https://pablo-amaringo.pixels.com/>](https://pablo-amaringo.pixels.com/)

PIETER BRUEGEL, EL VIEJO (1525 – 1569)

Cel mai semnificativ artist al picturii renascentiste olandeze și flamande, pictor și gravor, cunoscut pentru peisajele sale și scenele câmpenești (așa-numita pictură de gen).

[< https://www.metmuseum.org/toah/hd/brue/hd_brue.htm>](https://www.metmuseum.org/toah/hd/brue/hd_brue.htm)

PETER PAUL RUBENS (1577 – 1640)

Important pictor flamand al cărui stil baroc era caracterizat de accentul pus pe mișcare, culoare și senzualitate. Artist extrem de productiv, lucrările sale grandioase erau adesea comandate de diverși nobili ai timpului său, precum regina Franței Marie de Medici.

[<https://www.peterpaulrubens.org/>](https://www.peterpaulrubens.org/)

CYPRIEN TOKOUDAGBA (1939 – 2012)

Artist autodidact, și-a început cariera artistică pictând pereții cartierului său din Abomey, Benin. Opera sa i-a atras pe liderii *vodun*, care l-au chemat pe Tokoudagba să le împodobească templele. Potrivit lui, această ocazie a fost o cale fără întoarcere pentru inițierea sa spirituală. Creațiile sale evocă regi și zei, arătându-și interesul pentru istoria și religiile țării sale.

[<http://www.museuafrobrasil.org.br/docs/default-source/publica%C3%A7%C3%B5es/bevilacqua-j-r-exposi%C3%A7%C3%A3o-cyprien-tokoudagba2012.pdf?sfvrsn=0>](http://www.museuafrobrasil.org.br/docs/default-source/publica%C3%A7%C3%B5es/bevilacqua-j-r-exposi%C3%A7%C3%A3o-cyprien-tokoudagba2012.pdf?sfvrsn=0)

[<http://www.galeriedegbomey.com/cyprien-tokoudagba.html>](http://www.galeriedegbomey.com/cyprien-tokoudagba.html)

ALEXANDRE VOGLER (1973)

Autor de lucrări provocatoare, acest artist plastic din Rio evocă spațiul public ca loc de expresie și orașul ca și câmp de experiențe. Intervențiile sale urmăresc să pună la îndoială și să schimbe peisajul urban. Vogler folosește codurile sociale pentru a le plasa într-o situație de inadaptare, într-o operă destul de pătrunsă de relațiile de putere și periferie.

[<http://www.alexandrevogler.com.br/>](http://www.alexandrevogler.com.br/)

CARAVAGGIO (1571 – 1610)

Prin realismul prezent în pânzele sale și prin modul în care a folosit luminile și umbrele, Caravaggio a revoluționat arta secolului al XVII-lea. Reprezentarea sa inovatoare a scenelor religioase a provocat diverse scandaluri, dar această repercusiune nu l-a împiedicat să devină unul dintre cei mai cunoscuți artiști italieni ai tuturor timpurilor. Opera sa marchează începutul picturii moderne.

[<https://pt.wikipedia.org/wiki/Caravaggio>](https://pt.wikipedia.org/wiki/Caravaggio)

J. BORGES (1935)

Artist, cordelist⁷ și poet, a început să scrie cordeluri când era încă adolescent. Neavând resursele necesare pentru a angaja un ilustrator, a început să producă el însuși xilogravurile care însoțeau publicațiile sale. Este recunoscut la nivel internațional pentru xilogravurile sale, ale căror teme sunt întotdeauna legate de comunitățile din nord-est.

[<https://pt.wikipedia.org/wiki/J._Borges>](https://pt.wikipedia.org/wiki/J._Borges)

[<http://www.artesanatodepernambuco.pe.gov.br/pt-BR/mestres/j-borges-mestre/mestre>](http://www.artesanatodepernambuco.pe.gov.br/pt-BR/mestres/j-borges-mestre/mestre)

FERNANDO LINDOTE (1960)

Producția artistică a lui Lindote este prolifică și diversă, desfășurându-se în diferite limbaje: spectacol, video, fotografie, pictură, desen, gravură, ceramică, instalație și sculptură. Aspectul multifățetat al traiectoriei artistului din Rio Grande De Sul se relevă și în lucrări hibride, care se nasc din fuziunea a două sau mai multor medii. Înainte de a se dedica artelor vizuale, a fost creator de desene animate și caricaturist de ziar.

[<https://museudeartedorio.org.br/programacao/fernando-lindote-trair-ma-cunaima-e-avacalhar-o-papagaio/>](https://museudeartedorio.org.br/programacao/fernando-lindote-trair-ma-cunaima-e-avacalhar-o-papagaio/)

7. cordelist – persoana care scrie cordel, o specie a genului liric din literatura braziliană.

MODESTO BROCOS (1852 – 1936)

Spaniol naturalizat brazilian, a fost pictor, gravor și desenator. Operele sale prezintă de obicei scene tipice din Brazilia post-abolire⁸, aducând la lumină aspecte precum albirea populației.

[<https://pt.wikipedia.org/wiki/Modesto_Brocos>](https://pt.wikipedia.org/wiki/Modesto_Brocos)

[<https://enciclopedia.itaucultural.org.br/pessoa21328/modesto-brocos>](https://enciclopedia.itaucultural.org.br/pessoa21328/modesto-brocos)

GILVAN SAMICO (1928 – 2013)

Samico este unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai xilogravurilor din Brazilia. Temele portretizate în lucrările sale sunt inspirate din narațiunile populare, folclorul nord-estic și literatura cordel. Cu toate acestea, opera sa depășește astfel de teme, dobândind o dimensiune simbolică universală.

[<https://pt.wikipedia.org/wiki/Gilvan_Samico>](https://pt.wikipedia.org/wiki/Gilvan_Samico)

LOUISE BOTKAY (1978)

Artistă vizuală și cineastă, realizează fotografii și filme folosind camerele telefoanelor mobile, camerele video și camerele de filmat Super de 8, 16 și 35 milimetri. Filmele sale, impregnate de tăcere și realizate în țări precum Haiti, Congo, Niger, Ciad, Olanda, Franța și Brazilia, abordează sincretismul cultural în contextul post-colonial, investigând modalitățile în care vizibilul este dezvăluit de dispozitivul cinematografic.

[<http://site.videobrasil.org.br/acervo/artistas/artista/1799669>](http://site.videobrasil.org.br/acervo/artistas/artista/1799669)

[<https://vimeo.com/louisebotkay>](https://vimeo.com/louisebotkay)

8. Abolirea sclaviei în Brazilia s-a realizat prin legea Lei Áurea în 1888.

FIȘA TEHNICĂ

IDEEA ORIGINALĂ ȘI NARAȚIUNEA Ailton Krenak
REGIA, SCENOGRAFIA ȘI DOCUMENTAREA Anna Dantes
PRODUȚIA Madeleine Deschamps
EDITAREA AUDIOVIZUALĂ A “SĂGEȚII” Elisa Mendes
ANIMAȚIA Livia Serri Francoio
COLOANA SONORĂ Gilberto Monte și Lucas Santtana
ASISTENTĂ DE PRODUCȚIE Victoria Mouawad
CONSULTANT DE ARHIVĂ Paulo Herkenhoff
COMUNICARE Bruna Aieta, Daniela Ruiz, Christine
Keller, Cris Muniz Araujo, Laís Furtado și Natália Amarinho
(Comunitatea Selvagem)

MULȚUMIRI

ABLC – Academia Brasileira de Literatura de Cordel (Academia Braziliană de Literatură de Cordel) – Luana Regnicoli

Ana Maria Maiolino

Antonio Donato Nobre

Antonio Guillon

Alexandre Vogler

Álvaro Tukano

André Morin

AXS Studio – Sonya Amin

Bel Lobo

Bourgeois Studio – Maggie Wright

Biovisions at Harvard University – Alain Viel

Carolina Comandulli

Coleção MAR – Museu de Arte do Rio (Muzeul de Artă din Rio de Janeiro) / Secretaria Municipal de Cultura da cidade do Rio de Janeiro (Secretariatul Municipal de Cultură din Rio de Janeiro) / Fundo Z

Conservação Internacional – Brasil

Comunidade (Comunitatea) Selvagem

CURA – Circuito Urbano de Arte, festival reprezentat de Pública Agência de Arte (Agenția Publică de Artă) – Juliana Mont’Alverne Flores

Daiara Tukano

Denilson Baniwa

Deusimar Sena Isaka

Edilene Yaka Huni Kuin

Eduardo Schenberg

Elisa Mendes

Els Lagrou

Evandro Salles

FEPHAC – Renata Reluz

Fabio Scarano

Fernanda Zerbini

Fernando Lindote e Denise

Fondation Cartier pour l’art contemporain (Fundăția Cartier pentru Artă Contemporană) –
Clémentine Dumont și Cécile Provost

Frances Reynolds

Grupo de Investigación de Arte Rupestre (GIPRI) (Grupul de Cercetare de Artă Rupestră) –
Judith Trujillo Téllez

Galeria Estação – Giselli Gumiero

Galeria Fortes D’Aloia & Gabriel, São Paulo – Alexandre Gabriel

Galerie Degbomey – Nicolas Dubreuil

Galerie Hervé Perdriolle

Galeria de Arte – Paulo Darzé

Gavião Filmes – Fabio Gavião

Henrique Faria Gallery, NY – Eugenia Sucre

Idjahure Kadiwel

Inaicyra Falcão

Ingrid Kraus

Instituto Clima e Sociedade (Institutul Climă și Societate)

Instituto Rã-bugio para Conservação da Biodiversidade (Institutul Rã-bugio pentru
Conservarea Biodiversității) – Germano Woehl Jr

Instituto Tunga (Institutul Tunga) – Antônio Mourão

Iran Pinheiro Sales Bane

Isaka Menegildo Huni Kuin

Jaider Esbell

Jaime Diakara

João Paulo Lima Barreto

Jonathas de Andrade

Josué Sampaio Martins Santana

Leandro Katz

Lizete Dias de Oliveira

Louise Botkay

Lua Kali

Lucas Canavarro

Lucas Sampaio Martins Wagner

Luiz Gleiser

Lux Vidal

Luiz Gomes Lana

Luis Eduardo Luna

Luiz Zerbini

MAM Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro (Muzeul de Artă Modernă din Rio de Janeiro) – Fabio Szwarcwald și Cátia Louredo

Maria Klabin

Marta Fadel

Mauritshuis Museum, The Hague

Memorial J.Borges & Museu da Xilogravura – Edna S.

MoMA – Jay Levenson

National Museum of American History (Muzeul Național de Istorie Americană) – Smithsonian Institution (Institutul Smithsonian) – Kay Peterson

National Museum of African Art (Muzeul Național de Artă Africană) – Smithsonian Institution (Institutul Smithsonian) – Haley Steinhilber

National Science Foundation (Fundația Națională de Științe a SUA) – Koorosh Farchadi

Olav Lorentzen

Old classic retro gaming – Georg

Ota Fine Arts – Yoriko Tsuruta

Philipp Larratt-Smith

Poultry Hub Australia – Hailey Cameron

PRILI e Wilam Guajajara

Rara Dias

Rivane Neuenschwander

Rodrigo Fiães

RTE Television Archives (Arhivele Televiziunii RTE) – Hilary Paolozzi

Sâmia Rios

Scala Archives (Arhivele Scala) – Elvira Allocati

Sébastien Prat

Stephen Friedman Gallery, London – David Hubbard

Smithsonian American Art Museum (Muzeul de Artă Americană Smithsonian) – Richard Sorensen

Tarsila do Amaral Licenciamento – Luciana Freire Rangel

Tatulino Macário Kaxinawá Ixã

TAS Visuals – Georg

The Library of Congress

University of Pennsylvania Museum of Archaeology & Anthropology (Muzeul de Arheologie și Antropologie al Universității din Pennsylvania) – Alessandro Pezzati

WEHI. TV – Drew Berry

TRADUCERE ÎN LIMBA ROMÂNĂ DE ALINA BIANCA ANDREICA

Alina este conferențiar dr la Facultatea de Studii Europene a [Universității Babeș-Bolyai din Cluj--Napoca](#), Romania, cu specializare în domeniul digital și aplicații interdisciplinare ale tehnologiilor digitale. Studiază limba portugheză și culturile braziliană și portugheză din 2012, începând la Centrul Camoes al Facultății de Litere al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și continuând la Centrul Cultural Brazilian al aceleiași universități. Din 2014 studiază și practică capoeira în cadrul grupurilor Vadiacao capoeira și Nigolo, participând la evenimentele organizate de aceste grupuri. În 2016 și 2018 susține cursuri Erasmus+ la Universitatea de Vest din Paraná – Unioeste, Paraná, Brazilia. În 2025 participă la cursul online de Portugheză pluricentrică – Português pluricêntrico, organizat de Universidade Federal da Bahia, în colaborare cu Instituto Internacional da Língua Portuguesa, Observatório de Português Língua Estrangeira / Segunda Língua, Instituto Guimarães Rosa și Ministério das Relações Exteriores do Brasil, curs dedicat didacticii limbii portugheze, cu variantele sale. Pasionată de cultura braziliană, în noiembrie 2022 devine director executiv al Centrul Cultural Brazilian [Casa do Brasil](#) al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, Romania, în cadrul căruia organizează evenimente dedicate culturii braziliene. Evenimentele organizate începând cu anul 2024 au dobândit o consistență deosebită datorită susținerii oferite de [Ambasada Braziliei la București](#).

REVIZUIREA TRADUCERII ÎN LIMBA ROMÂNĂ DE BIANCA HORBOVANU

Deși Bianca s-a născut în orașul Iași, a crescut aproape de Pădurea Ciric și Lacul Veneția. A urmat cursurile Facultății de Geografie și Geologie de la UAIC Iași, iar în prezent locuiește și lucrează în Lisabona, îmbinând turismul, educația și traduceri. Visătoare, iubitoare de artă, de ca poezia și de viață, a debutat în literatură cu povestirea “Vis etern”, în revista electronică Gazeta SF - noiembrie 2014 , iar în septembrie 2018 a fost lansat primul ei volum individual de povestiri: “Șapte pene dintr-un vis”, Ed. Cyg nus, Suceava. În 2024 a colaborat cu Academia de Santo Amaro, participând la spectacolul “Não me lixes pá!” - teatru de revistă, la Lisabona. Deși s-a născut în orașul Iași, a crescut aproape de Pădurea Ciric și Lacul Veneția. A urmat cursurile Facultății de Geografie și Geologie de la UAIC

Iași, iar în prezent locuiește și lucrează în Lisabona, îmbinând turismul, educația și traduceri. Visătoare, iubitoare de artă, de ca poeira și de viață, a debutat în literatură cu povestirea “Vis etern”, în revista electronică Gazeta SF - noiembrie 2014 , iar în septembrie 2018 a fost lansat primul ei volum individual de povestiri: “Șapte pene dintr-un vis”, Ed. Cyg nus, Suceava. În 2024 a colaborat cu Academia de Santo Amaro, participând la spectacolul “Não me lixes pá!” - teatru de revistă, la Lisabona.

LOUISE BOTKAY

Caiete SELVAGEM
publicație digitală de
Dantes Editora
Biosfera, 2021
Traducere în limba română, 2025

